

ناشنوایی از نگاه فقیهان اهل سنت*

سیف الله صرامی^۱

این مقاله به دیدگاههای فقیهان در موضوعات مربوط به ناشنوایان و تحلیل وظایف شرعی ناشنوایان از نگاه فقه اهل سنت می‌پردازد.

وجود ناشنوا در قلمرو اسلامی از ابتدای ظهور اسلام و بیان مباحثی درباره ناشنوایی و ناشنوایان در قرآن و روایات نبوی، فقه‌های سنی را به تأمل و استنباط واداشت. هر چند در هیچ یک از مذاهب فقهی بخش ویژه یا کتاب مستقلی برای ناشنوایی وجود ندارد، احکام آنها در بسیاری از کتابها و ابواب پراکنده است.

احکام عبادی:

در ضرورت حضور ناشنوایان برای خطبه‌های نماز جمعه بحث و اختلاف است. بیشتر مذاهب و فقیهان حضور برای شنیدن خطبه‌ها را شرط نمی‌دانند. اما فقیهان شافعی شرط عدم ضرورت حضور را منوط به درجه ناشنوایی کرده و می‌گویند اگر ناشنوا در حد پایینی از ناشنوایی است، عدم حضورش بدون اشکال است. ولی حنابله چنین تفکیکی را ندارند و هیچ یک از ناشنوایان را موظف به حضور نمی‌کنند.

با توجه به اینکه موضوع و غایت دانش فقه بررسی و بیان احکام و وظایف مکلفان است و یک قشر از مکلفان، ناشنوایان هستند که تفاوت‌های اساسی با قشرهای دیگر جامعه دارند، از این‌رو فقیهان برای آنان احکام ویژه در نظر گرفته‌اند.

موضوع‌شناسی:

در نمازهای روزانه، اقتدا به ناشنوا از نظر حنبلیان و شافعیان صحیح است. از این‌رو آنها به صحت و مشروعیت امامت ناشنوا رأی داده‌اند. ولی مالکیها امام جماعت بودن ثابت و همیشگی او را جایز نمی‌دانند و استدلال می‌کنند که اقتداکنندگان ممکن است حرکات و افعال او را متوجه نشوند و موجب بروز اشکالاتی در صحت نماز شود.

فقیهان بر اساس یافته‌های دانشمندان لغت، مفاهیم لغتهای اصَمّ و اَبْکَم و اُخْرُس را صفت شخص و یا گوش و زبان (شنیدن و گفتن) می‌دانند و بر اساس همین موضوع‌شناسی به تحلیل احکام فقهی آن می‌پردازند. تفاوتی که عالمان لغت بین اُخْرُس، کسی که از ابتدای تولد توان نطق ندارد، و اَبْکَم، کسی که نطق دارد ولی زبان‌بند است می‌گذارند، در استعمالات فقهی مورد توجه نیست، و آنان اَبْکَم و اُخْرُس را به یک معنا، یعنی لال و گنگ به کار می‌برند.

قاعده کلی:

بحث دیگر مربوط به سجده واجب هنگام تلاوت و شنیدن برخی آیات قرآن است که برای ناشنوا در چنین حکمی اختلاف است.

دیگر احکام:

اتفاق نظر هست که کرولال نمی‌تواند تولیت قضاوت را به دست گیرد و اگر ولایت پیدا کرد، عزلش واجب است؛ زیرا با ولایت قضایی او، حقوق مردم ضایع می‌شود. شهادت کر در موارد گفتاری پذیرفته نیست، ولی در مواردی مانند خوردن و زدن، شهادت او پذیرفته می‌شود. اما در مسائل حدود، اقرار ناشنوا برضد خودش پذیرفته نیست؛ زیرا حدود در شبهات جاری نمی‌شود و مورد ناشنوا شبهه‌ناک است. البته در این موارد اختلافات و تفصیلهایی در بین فقیهان سنی هست. در ازدواج و خرید و فروش نیز فقیهان مذاهب اهل سنت دارای دیدگاههایی هستند که در هر موضوع آمده است.

مکلف وقتی به هر دلیل بیان و تکلم نداشت، می‌تواند با نیت و تکان دادن زبان و جنباندن لب، وظایف عبادی و شرعی خود را انجام دهد. البته فقیهان مالکی به صرف نیت بسنده می‌کنند و لالی که نیت برای عمل شرعی داشته باشد، عمل او را مشروع و صحیح می‌دانند. بعضی از آنها تصریح کرده‌اند که در غیر نماز و حج مانند خرید و فروش و شهادت، بیان کتبی و اظهار نیت به وسیله نوشتن لازم است. البته اگر کسی نوشتن نمی‌داند اشاره قابل فهم کفایت می‌کند.

جنایت به گوش و از بین بردن شنوایی، مطابق ادله‌ای همچون روایت فی السمع الدیة؛ شنوایی دیده دارد، و قضاوت عمر،

* اخذ شده از دانشنامه ناشنوایان، ویراسته محمد نوری، تهران، مؤسسه فرجام جام جم، ۱۳۸۸، ج ۲، ص ۸۸۲-۸۸۱.
۱. مؤلف از پژوهشگران حوزه علمیه قم و صاحب کتب و مقالات متعدد فقهی است. نیز چند سال مدیریت پژوهشکده فقه و حقوق را بر عهده داشته است.

مآخذ

الموسوعة الفقهية، الكويت، وزارة الاوقاف و الشؤون الإسلامية، ۱۹۸۳/۴/۱۴۰۴ق؛ مدخلهای ابکم و اصَمّ؛ ابن عابدین، مجموعة رسائل، دمشق، ۱۳۰۱ق.